

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA**

Darbo grupės Vaikų išlaikymo fondo įstatymo
projektui parengti pirmininkui
Algirdui Šešelgiui

2014-08-01 Nr. (1.19 -2014-466)2- 967

DĖL VAIKŲ IŠLAIKYMO FONDO ĮSTATYMO PROJEKTO

Susipažinę su parengtu Vaikų išlaikymo fondo įstatymo projektu (toliau – Projektas), manytume, jog rengiant projektą tikslinga atsižvelgti į Vaikų išlaikymo fondo paskirtį, taip pat atliktą šio įstatymo ex-post vertinimą bei rekomendacijas, kurias tikslinga įgyvendinti rengiant šį projektą (šiuo metu esančios pernelyg didelės administracinės naštos pareiškėjams mažinimas; Vaikų išlaikymo fondo skolininkams valstybės skolininkų statuso nustatymas bei centralizuotas skolų išieškojimas, ypač atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjams mokamos išmokos tik tais atvejais, kai antstoliai neturi galimybių išieškoti išlaikymo pagal vykdomuosius raštus, kt.), taip pat tikslinga šiame Projekte aptarti Vaikų išlaikymo fondo (toliau – Fondas) kaip centrinės institucijos pagal 2008 m. gruodžio 18 d. ES Tarybos (EB) reglamentą Nr. 4/2009 (toliau – Reglamentas) funkcijas, teises, pareigas bei kitus su šiomis funkcijomis susijusius aspektus (pareiškėjai ir kt.). Ne mažiau svarbu rengiant šį projektą įvertinti aplinkybę, jog Fondo paskirtis, veiklos pobūdis ir pagrindai, kuriems esant atsiranda teisė kreiptis į Fondą, neleidžia tikėtis didelio procento išmokėtų sumų išieškojimo, todėl būtina orientuotis į pagrindinį šio įstatymo tikslą – užtikrinti vaikų, negaunančių išlaikymo iš tėvo ar motinos, teises ir interesus. Dėl šios priežasties šiuo įstatymu turėtų būti siekiama ne sumažinti išmokų gavėjų skaičių ir išmokas, o maksimaliai užtikrinti vaikų, negaunančių išlaikymo, teisių ir interesų apsaugą. Nustatant reikalavimus bei sankcijas pareiškėjams turėtų būti išlaikytas tikslingumo, proporcingumo, teisėtumo principų balansas.

Ne mažiau svarbu rengiamu projektu užtikrinti teisinį tikslumą, tikrumą ir saugumą, todėl įstatymo projekto nuostatos turi būti formuluojamos laikantis juridinės technikos reikalavimų, aiškiai ir tiksliai, nepaliekant pagrindo ir galimybių jas interpretuoti, plečiamai ar siaurinamai aiškinti ateityje.

Be aukščiau nurodytų bendro pobūdžio siūlymų, teikiame pastebėjimus dėl parengto ir pateikto Projekto:

1. Neaiškūs argumentai, kuriais remiantis Projekto 1 straipsnio 2 dalyje atsisakoma nuorodos į Vaikų išlaikymo fondo steigimo pagrindą. Pritarus siūlomai nuostatai nelieka teisinio pagrindo, kuriuo įsteigtas Vaikų išlaikymo fondas, todėl siūlome šios straipsnio dalies nekeisti arba ją papildyti taip, kad atsispindėtų Vaikų išlaikymo fondo atliekamos centrinės institucijos funkcijos pagal Reglamentą. Atsižvelgiant į tai, kad Projekto 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad šiuo įstatymu nustatoma Vaikų išlaikymo fondo paskirtis ir administravimas, atitinkamai turėtų būti

pildomos ir keičiamos kitų projekto skirsnių nuostatos (pav. aiškiai apibrėžiant Vaikų išlaikymo fondo paskirtį, atskiroje dalyje (sujungiant 5 ir 6 skirsnius bei keičiant jų pavadinimus ar kitokiu pasirinktu būdu, kuriam pritarę darbo grupės nariai) aptariant esminius fondo administravimo principus.

2. Rengiant Vaikų išlaikymo fondo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą svarbu pažymėti, kad šio įstatymo tikslas įgyvendinti valstybės pareigą, atsirandančią Civilinio kodekso 3.204 straipsnio „Valstybės išlaikomi vaikai“ pagrindu. Todėl išmokų mokėjimas turėtų būti sietinas ne tik su pareiškėjo, bet ir vaiko, kuriam skirtos išmokos iš Vaikų išlaikymo fondo, nuolatinė gyvenamąja vieta. Paminėtina, kad praktikoje gali būti atvejų, kai vaikui duodamas sutikimas gyventi atskirai nuo rūpintojo, o rūpintojas išvyksta į užsienio valstybę, taip pat galimi atvejai, kai dėl vieno iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, išvykimo dirbti į užsienį (ir išvykimo deklaravimo įstatymų nustatyta tvarka) vaikui nustatoma globa tėvų prašymu, todėl šie atvejai turėtų būti įvertinti išmokų nutraukimo pagrindo tikslingumu.

Atsižvelgiant į poreikį mažinti administracinę naštą pareiškėjams ir pačiam Fondui, būtų tikslinga svarstyti galimybę globos tėvų prašymu nustatytumo atvejais, taip pat ir kitais atvejais, kai pasikeičia vaiko įstatyminis atstovas tęsti išmokų mokėjimą, nustatant informavimo apie įstatyminio atstovo pasikeitimą tvarką ir terminus, atsisakant siūlymo panaikinti išmokų mokėjimo sustabdymo institutą. Dėl šios priežasties nepritarinama 2 straipsnio 3 dalies siūlomam pakeitimui ta apimtimi, kuria siekiama nustatyti reikalavimą, kad pareiškėjas 2 straipsnio 3 dalyje nurodytus požymius atitiktų išmokų mokėjimo laikotarpiu (išmokos skiriamos ne vaiko įstatyminiam atstovui, o vaikui).

Taip pat siūlytina įvertinti, ar nebūtų tikslinga patikslinti pareiškėjo sąvoką (Projekto 2 straipsnio 3 dalis) pagal minėto Civilinio kodekso 3.204 straipsnio nuostatas, taip pat pagal Reglamentą bei Civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymą.

3. Dėl šio rašto 2 punkte nurodytų argumentų nepritariame Projekto 2 straipsnio 5 dalies pakeitimams.

4. Atsižvelgdami į Vaikų išlaikymo fondo įstatymo ex-post vertinimo išvadą bei joje pateiktus statistinius duomenis apie šeimas ir vaikus (skaičių, pajamas, išmokų reikšmę finansinės padėties stabilumui), gaunančius išmokas iš Vaikų išlaikymo fondo, nepritariame fiksuotos išmokos dydžio nustatymui (Projekto 2 straipsnio 8 punktas), kaip neracionaliam lėšų panaudojimo atžvilgiu ir neproporcingam Vaikų išlaikymo fondo veiklos tikslams. Taip pat, atsižvelgdami į nevienkartinius bandymus likviduoti Vaikų išlaikymo fondą dėl valstybės biudžeto lėšų taupymo, nepritariame siūlymui išmokų dydį nustatyti Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos tvarka (Projekto 2 straipsnio 8 punktas ir kitos su šiuo punktu susijusios Projekto normos). Šis prieštaravimas susijęs ir su aplinkybe, kad šiuo metu nėra nustatyta tvarka, pagal kurią minėtas dydis galėtų būti nustatytas. Todėl teigtina, jog siūlomas teisinis reguliavimas neatitinka aiškumo, tikrumo ir teisinio saugumo reikalavimų. Manytina, jog šiame įstatymo projekte turėtų būti nustatyti išmokų apskaičiavimo kriterijai.

5. Tikslinti Projekto 2 straipsnio 9 punkte nurodytos sąvokos „Deklaracija“ apibrėžimą, nurodant kokie konkrečiai duomenys turi būti pateikti deklaracijoje (siekiant išvengti ateityje reikalavimo pateikti perteklinius duomenis), arba nurodant, jog deklaracijoje turės būti pateikti duomenys, patvirtinantys teisę kreiptis į Fondą dėl išmokų pagal šiuo įstatymu nustatytus pagrindus.

6. Konstitucinių teisinio tikrumo, saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principų įgyvendinimo reikalavimai turėtų būti taikomi ir Projekto antrajam skirsniai „Fondo išmokų mokėjimo pagrindai ir tvarka“. Todėl siūlytina atsisakyti blanketinių normų į poįstatyminius teisės aktus tais atvejais, kai siekiama reglamentuoti, kokie dokumentai laikytini įrodančiais teisę į Fondo išmokas bei kreipimosi į fondą tvarką (Projekto 3 straipsnio 1, 3 dalys) ir apsvarstyti galimybę kreipimosi į fondą tvarką ar pagrindinius jos principus išdėstyti įstatyminiame lygmenyje, kartu numatant priemones, mažinančias administracinę naštą pareiškėjams.

7. Atsižvelgiant į Vaikų išlaikymo fondo įstatymo ex-post vertinimo ataskaitoje pateiktus duomenis apie išmokų poveikį vaikų socialinei apsaugai (daugiau nei 66 proc. išmokų gavėjų namų ūkių pajamos per mėnesį nesiekia 1500 Lt., o 38 proc. pajamos nesiekia 1000 Lt., išmokų gavėjų namų ūkiuose vienam asmeniui tenka beveik 2 kartus mažiau pajamų nei vidutiniškai šeimoje, vidutiniškai fondo išmoka sudaro 61 proc. vienam namų ūkio nariui tenkančių pajamų, 78 proc. atvejų Fondo išmokų poveikis vaiko gerovei yra didelis, t.y. išmokos sudaro daugiau nei 30 proc. vienam namų ūkio nariui tenkančių pajamų), nepritartina siūlomoms 3 straipsnio 2 dalies pakeitimams, susijusiems su teisės į išmoką suvaržymais (ilgesnio išlaikymo negavimo laikotarpio ir išlaikymo įsiskolinimo dydžio, suteikiančių teisę kreiptis dėl išmokos į Fondą, nustatymas, išlaikymo įsiskolinimo dydžio (1000 litų) proporcingumas daugumos išmokų gavėjų padėčiai).

8. Atsižvelgiant į argumentus, išdėstytus 4, 6-7 šio rašto punktuose, tikslintinos 3 straipsnio 3 ir 4 dalių formuluotės.

9. Tikslinti Projekto 3 straipsnio 4 (turėtų būti laikytina 5 dalimi) dalį, nes siūloma formuluotė, kuria siekiama nustatyti, kad iš Fondo mokamos išmokoms netaikoma Vyriausybės tvarka nustatyta ir antstolių taikoma išlaikymo indeksacija, prieštarauja konstituciniams teisėtų lūkesčių, visų asmenų lygybės prieš įstatymą, diskriminacijos draudimo (šiuo atveju išskiriant pareiškėjus socialinės padėties pagrindu), proporcingumo (numatomos priemonės neproporcingos įstatymo tikslams) principams.

10. Pažymėtina, kad įstatyme turėtų būti aptarti periodinio išlaikymo padidavimo atvejai (tiek indeksuojant, tiek teismui padidinus išlaikymo dydį).

11. Siūlytina platesnė diskusija tarp darbo grupės narių dėl Projekto 3 straipsnio 5 (turėtų būti laikytina 6) formuluotės tikslinimo, kadangi manytina, jog antstolis, pateikdamas aktualią ir reikšmingą Fondui informaciją apie išlaikymo įsiskolinimą, objektyviai negali atsižvelgti į Fondo išmokėtas išmokas ir jas minusuoti (turėtų nesutapti laikotarpiai). Tuo atveju, jei turimas omenyje įsiskolinimo dydžio nustatymas, kuris neįtakoja asmens teisės kreiptis į Fondą, svarstyтина galimybė tokio turinio nuostatą įtvirtinti ir Sprendimų vykdymo instrukcijoje, o šiame projekte nustatyti Fondo pareigą per nustatytą terminą pateikti informaciją apie išmokėtas išmokas antstoliui.

12. Projektas turėtų būti papildytas nuostatomis dėl kreipimosi tvarkos. Reglamentuojant kreipimosi tvarką turėtų būti įvertintos ex-post vertinime nurodyti duomenys dėl pernelyg didelės administracinės naštos pareiškėjams ir rekomendacijos dėl jos mažinimo.

13. Siūlytina svarstyti Projekto 4 straipsnio 1 dalyje numatomo 12 mėnesių laikotarpio, kuriuo skiriamos vaikui išmokos, pagrįstumą ir tikslumą, kaip galinčios nesumažinti, o padidinti administracinę naštą Fondui ir apsunkinti pareiškėjo bei jo atstovaujamo negaunančio išlaikymo vaiko padėtį (atsižvelgiant į Projekto 3 straipsnyje siūlomą teisinį reguliavimą bei siūlomą naikinti išmokų mokėjimo sustabdymo institutą).

14. Pažymėtina, kad Fondo teisės ir pareigos turi būti proporcingos iškeltiems tikslams ir uždaviniams. Atsižvelgiant į tai bei įvertinant Fondo paskirtį, nepritartina Projekto 4 straipsnio 1

dalies nuostatomis dėl Fondo administratoriaus teisės įpareigoti skolininką mokėti priteisto ir indeksuoto išlaikymo skirtumą pareiškėjui.

15. Tikslinti Projekto 4 straipsnio 3 dalies nuostatas, atsižvelgiant į tai, kad išmokos gali būti pervedamos ne tik į vaiko, bet ir pareiškėjo sąskaitą.

16. Atsisakyti Projekto 4 straipsnio 3 dalies nuostatų dėl nepagrįsto ir prieštaraujančio tarptautiniams ir racioniniams teisės aktams apribojimo asmeniui naudotis kitoje šalyje ar kitoje šalyje įsteigto, bet Lietuvoje veikiančio subjekto paslaugomis.

17. Papildyti Projekto 4 straipsnio 4 dalį nuostata, įpareigojančia Fondo administratorių informaciniame pranešime informuoti pareiškėją apie atsisakymo skirti ir išmokėti išmokas priežastis, trūkumų atveju – apie trūkumus, jų pašalinimo terminą bei sprendimo atsisakyti skirti išmokas apskundimo tvarką. Taip pat manytina, kad aptariamam atveju kartu su informaciniu pranešimu pareiškėjui turi būti pateikiamas sprendimas atsisakyti skirti išmoką.

18. Atsižvelgiant į tai, kad Projekto 4 straipsnyje siūloma reglamentuoti informavimą apie sprendimą atsisakyti skirti išmokas, siūlytina aptarti ir informavimą apie sprendimą išmokas skirti.

19. Siūlytina palikti galimybę išlaikymo lėšų mokėjimo sustabdymo galimybę, kuri sumažintų pareiškėjui ir Fondui administracinę našą. Pritarus šiam siūlymui, tikslinga numatyti terminą, per kurį, įvykdžius ar atsiradus tam tikroms įstatyme numatytoms sąlygoms, išmokų mokėjimas būtų atnaujintas.

20. Projekto 5 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytas išmokų mokėjimo nutraukimo pagrindas (skolininkas miršta) neturėtų būti traktuojamas kaip absoliutus, kadangi nurodytu atveju yra galimas teisių, taip pat išlaikymo pareigų perėjimas įpėdiniams.

21. Nepritartina išmokų mokėjimo pagrindams, nurodytiems Projekto 5 straipsnio 1 dalies 5 (pareiškėjas miršta), 6 (apribota tėvų valdžia, taikytas vaiko atskyrimas ir nustatyta vaiko globa, vaikui nustatyta laikinoji globa), 9 (vaikas yra įkalinamas ar apgyvendinamas socializacijos centre) punktuose.

Pažymėtina, jog šio įstatymo kontekste pareiškėjas yra vaiko įstatyminis atstovas, besikreipiantis dėl nesumokėto išlaikymo vaikui kompensavimo ir atstovaujantis vaiką, kuriam mokama išmoka iš Fondo. Todėl Projekto 5 straipsnio 1 dalies 5 punkte nurodytu atveju tikslinga būtų taikyti išmokų mokėjimo sustabdymo institutą iki pasikeis vaiko įstatyminis atstovas. Atkreiptinas dėmesys, kad net ir apribojus tėvų valdžią, atskyrus vaiką nuo tėvų ar nustačius vaikui laikinąją globą savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu, tėvams išlieka pareiga išlaikyti vaiką. Tuo atveju, jei tėvų valdžia būtų apribota tam iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta arba vaikas atskirtas nuo jo, taip pat nustatyta laikinoji globa nesinaudojant aukščiau nurodytais atskyrimo ir/ar tėvų valdžios ribojimo institutais, turėtų būti sprendžiamas įstatyminio atstovo pakeitimo klausimas, kadangi teisė į išmokas iš esmės suteikiama ne pareiškėjui, o vaikui.

Ypatingas dėmesys turėtų būti atkreiptas į Projekto 5 straipsnio 1 dalies 9 punktą, kuriame iš esmės siekiama įtvirtinti nuostatą, jog vaikas netenka teisės į išlaikymą, jei yra įkalinamas ar apgyvendinamas socializacijos centre.

22. Keisti Projekto 5 straipsnio 4 dalies nuostatas, kuriomis nustatoma išimtis, kad Fondas neinformuoja pareiškėjo apie priimtą sprendimą nutraukti išmokų mokėjimą jei yra apribojama tėvų valdžia, vaikas atskiriamas nuo tėvų, taip pat tais atvejais, kai vaikui nustatoma laikinoji globa.

23. Papildyti Projekto 4 skirsnį, nurodant ne tik pareiškėjo pareigas ir atsakomybę, bet ir nustatant teises.

24. Papildyti Projekto 7 straipsnio 4 dalį, nustatant terminą ir nurodant momentą, nuo kurio skaičiuojamas terminas, per kurį pareiškėjas turi pateikti deklaraciją.

25. Atkreiptinas dėmesys, kad Projekto 8 straipsnio 1 punkte (siūlytina punktus keisti į dalis) nurodyta teisė gauti neatlygintinai duomenis iš esmės susijusi su centrinės institucijos funkcijomis pagal Reglamentą vykdymu, todėl turėtų būti atitinkamai papildytas Projektas.

26. Abejotinas Projekto 8 straipsnio 2 punkte siūlomos naujos normos tikslingumas, nes visi Fondo priimamiems sprendimams aktualūs ir reikšmingi duomenys turėtų būti pagrįsti oficialiais dokumentais. Be to manytina, jog ši nuostata yra perteklinė, kadangi ir be specialaus reglamentavimo Fondas turi tokią teisę pagal Baudžiamojo proceso kodeksą.

27. Projekto 12 straipsnis turėtų būti laikytina 9 straipsniu, atitinkamai keičiant esamų 9- 17 straipsnio numeraciją.

28. Esamą 12 straipsnį (Fondo administratoriaus pareigos) siūlytina papildyti nuostatomis, nustatančiomis pareigą tinkamai informuoti pareiškėjus apie jų pareigą pateikti informaciją apie reikšmingus duomenų, įtakančių teisės į išmokas atsiradimą ar nutraukimą, pasikeitimus, apie tokios informacijos pateikimo terminus bei jos nepateikimo pasekmes.

29. Atsižvelgiant į tai, kad siekiama suteikti Fondui neatlygintiną prieigą prie valstybės registru ir kitų duomenų bazių, svarstyтина, ar nebūtų tikslinga numatyti Fondui pareigą periodiškai tikrinti duomenis, kurių pasikeitimas gali būti reikšmingas sprendimams dėl išmokų skyrimo, sustabdymo ar nutraukimo, taip pat nustatyti terminą per kurį Fondas gali reikalauti permokos grąžinimo.

30. Atsižvelgiant į tvarkomus asmens duomenis, taip pat numatomą prieigą prie valstybės registru ir kitų duomenų bazių, turėtų būti aptartas asmens duomenų apsaugos aspektas.

Pagarbiai

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė